
VILKEN VÄRLD SKALL VI HA?

ROBERT L. WOLKOFF

David Owen, en före detta labourpolitiker från Storbritannien och numera världssamfundets utsände i krigets Bosnien, talar om "mästerlig inaktivitet" när han beskriver sina diplomatiska arbetsmetoder. Men vad hjälper det mot massmord, etniska utrensningar och våldtäkter? Och vad skulle Raoul Wallenberg ha sagt?

I en artikel publicerad nyligen i Judisk krönika, försökte jag analysera konflikten i Bosnien ur en judisk synvinkel. Mycket kortfattat, drog jag tre slutsatser:

1. Etniskt hat måste mätas i århundraden och årtusenden, snarare än i månader och år.

2. Högteknologin till trots, förblir krigföring, i grund och botten, massvåldtäkt, tortyr, svält. Etnisk rensning.

3. Det internationella samfundet är, även under de bästa omständigheter, ett grovt, långsamt och opålitligt instrument.

Jag tog upp detta spörsmål i samband med de pågående förhandlingarna i Mellanöstern, eftersom dessa fakta naturligtvis inte ignoreras av staten Israels politiska ledning. Detta är dock endast en aspekt på den betydligt större fråga jag här

vill behandla, nämligen: Vad innebär konflikten i Bosnien för världens framtid? Eller, rättare frågat: Vad innebär världens handfallenhet inför denna konflikt för världens framtid?

Moraliskt förpliktigande

Kärnan i denna fråga är punkt tre ovan, det internationella samfundets opålitlighet. Världen kan under rätta omständigheter samla oemotståndliga krafter. Så var fallet exempelvis under kriget i Persiska viken. Denna handlingskraft är emellertid moraliskt förpliktande: Inför ett brott, *måste* den som kan agera göra det. Den som vägrar göra så är moraliskt sett skyldig.

Att världen av olika anledningar inte gör det i fallet Bosnien öppnar således en moralisk klyfta vars förödande konsekvenser vi idag bara kan ana.

Hur djup denna moraliska klyfta är framgår däremot klart av ett aktuellt uttalande av den brittiske diplomaten David

---

Rabbin ROBERT L. WOLKOFF är samhällsdebattör.

Owen, som tillsammans med Cyrus Vance medverkade som FN-medlare i konflikten. Trots att hans medling helt misslyckades, beskrev han sin diplomati som om den var en stor succé. Detta förtjänar närmare granskning.

Owen sade att "mästerlig inaktivitet" ("masterly inactivity") var kanske det bästa tillvägagångssättet när det gäller omvärldens agerande i etniska konflikter typ Bosnien. "Konsten", sade han, "är att se lugn ut utan att vara självbelåten, att agera makligt men att vara beslutsam, även om beslutet är att inte göra något alls".

Diplomatisk vanmakt

Denne var mannen vars ansvar det var att försöka hindra massmord?! En mer cynisk syn på diplomatiskt agerande är svår att tänka sig. Att han öppet skryter med sin diplomatiska vanmakt, i stället för att till varje pris dölja den som skamlig, måste räknas som oförsämrad fräckhet av sällan skådat mått. Hur häpnadsväckande detta uttalande än är, måste det poängteras att det inte bara beskriver Owens egen attityd, utan hela det diplomatiska samfundets. Om jag i fortsättningen kritiserar Owen vid namn, menar jag egentligen hela den diplomatiska kåren. Eftersom dessa är våra representanter, är vi delaktiga i deras uttalanden - och deras brott. Vi bör således förstå precis vad som pågår.

Låt oss börja med Owens "konst". "Konsten", måste man fråga sig, för vem? Säkerligen inte för de bosniska muslime-

ma. Inte ens för serberna, eller åtminstone för den del av den serbiska befolkningen - jag antar att det är en ganska stor majoritet - som äcklas över dödandet och våldtagandet. Owens "konst" tillfredställer precis två grupper. Den tillfredställer diplomaterna, samt de i västvärlden som betraktar sina diplomaters främsta uppgift att tjäna som politiskt lugnande medel; och, mer träffande, tillfredställer Owens "konst" mördarna. Dessa är väl medvetna om att det enda som kunde hejda dem är västvärldens vapen. De är lika väl medvetna om att dessa vapen, så länge diplomaterna (med "mästerlig inaktivitet") snackar vidare, inte kommer i spel.

Alltså kan våldtagandet och "förhandlingarna" fortsätta oavbrutna, till allas belåtenhet. Förutom offrens.

Vända bort blicken

Det är, märk väl, inte så att Owen hyser agg mot muslimerna. Tvärtom. Han hävdar att etablerandet av en muslimsk stat i det delade Bosnien gör situationen i Europa "i och för sig mer stabil". Dessutom, efter bosniernas långa lidande, "är vi skyldiga dem åtminstone en säker och trygg framtid som en del av den europeiska kontinenten". Om det nu finns några kvar.

Frågorna staplar upp sig. I ljuset av allt som hittills (inte) skett, hur hoppingivande kunde Owens tal om "säkerhet och trygghet" vara för de förföljda? Åter måste man anta att det inte är de förföljda han riktar sig till. Hans publik är snarare

de som vill vända bort blicken från den fasansfulla verkligheten. För att skapa en psykiskt buffert, försöker dessa, med diplomaternas hjälp, föreställa sig den fredliga framtiden som "säkert" kommer - detta redan idag, medan dödandet alltjämt fortsätter.

Änjo häpnas man över Owens eurocentriska fåfånga. Mitt i eländet och mitt i Europas impotens inför detta, är det en moralisk kretin allena som kan undvika att fråga sig vilken sorts heder det egentligen är att tillhöra "den europeiska kontinenten". Är meningen att muslimerna bör se fram emot den tid då de också kan sitta med armarna i kors medan någon annan i Europa blir offer för massmord? Får vi spekulera att muslimska diplomater i framtiden kommer att få hedersplats i delegationer av kavajklädda män med allvarliga ansikten, som är väl skolade i "konsten" att vackla medan andra - smutsiga, desperata, hjälplösa - dör? Visserligen något att se fram emot.

Krigets makt

Att Owens resonemang är kortsiktigt behöver kanske inte ens nämnas. Det minsta man kan säga är att den serbiska ledningens tröst över nya erövringar, av anledningar såväl "externa" om "interna", med stor sannolikhet kommer att öka, snarare än att minska. Större territorium, och större befolkning (med beledsagande "etnisk rensning") betyder givetvis större makt. För detta ändamål står Makedonien, Kosovo, Kroatien m fl i

kö. Lika viktigt är det faktum att den serbiska ledningens makt är förknippad med själva kriget. Som en serbisk (!) officerare nyligen beskrev det, "Mina ledare har förstört mitt land, därför att detta var det enda sättet för dem att bibehålla makten. Så länge kriget fortsätter, stannar de kvar på tronen. Då freden kommer, klarar de sig inte länge."

En större fara är att balkaniseringen sprider sig utanför denna krigshärjade halvös gränser. Ungern, Rumänien, till och med norra Italien kunde gå samma väg, för att inte nämna ett halvdussin republiker i f d Sovjet. Ännu värre är emellertid budskapet som världen i stort får från västvärldens, och i första hand Europas, förlamning. Den nya världsordningen verkar faktiskt vara den nya världsoordningen. Det enda man tycks behöva för att ostörd kunna föra krig är 1. etnicitet och 2. berg.

Ett nytt Vietnam

Den konventionella klokheten, att konflikter mellan stater på något sätt är prydligare än konflikter mellan etniska grupper är bara struntprat. Etnicitet är dock tillräckligt effektiv som bortförklaring för att Owens "konst" skulle komma i spel och omöjliggöra effektivt ingripande. Ovannämnda "berg" är en anspelning på det nu ökända uttalandet från en amerikansk militär som sade, beträffande skillnaden mellan Bosnien och Irak - "We do deserts. We don't do mountains." Detta återspeglar i sin tur det lika ökända - och i själva verket löj-

liga - argumentet att ett ingripande i Bosnien skulle leda till "ett nytt Vietnam".

Som om det fanns det minsta i jämförelsen mellan Bosnien (befolkning 4 miljoner, areal 500 kvadratmil, i Europa, utan allierade) och Vietnam (befolkning 64 miljoner, 3265 kvadratmil, i Asien, med stöd av dåtidens Sovjet). Detta utan att ens nämna den abstrakta aspekt som heter "folkets kampvilja", vilken i Vietnam var otrolig och i Serbien minst sagt begränsad.

Det finns idag 6170 språk, och antagligen nästan lika många etniska grupper. Inte mindre än hälften av världens 171 nationer har enligt Walker Conner haft "etnisk inspirerad dissonans". De flesta av dessa etniska grupper får dessutom antas befinna sig i länder med berg. I ljuset av allt detta, får den som fortfarande låter sig tröstas av Owens diplomatiska "konst" skylla sig själv då han själv dras in i den etniska konfliktens malström.

Obscen diplomati

Det räcker emellertid inte att beskriva Owen som kortsiktig. Hans "diplomati" är faktisk obscen. Man behöver inte vara jude för att inse detta, men det hjälper. Inte för inte har judarna i USA varit bland de första och mest högljudda att kräva världens ingripande i Bosnien.

Judarna har ju hört Owens resone-mang tidigare. På grund av sex miljoner offer under förintelsen, vet vi mer än man bör veta om diplomater som kan "konsten" att vara beslutsam även om

beslutet är att "inte göra något alls". Muslimernas situation idag är givetvis inte fullt lika förfärlig som judarnas då. Den är dock förfärlig nog.

För judar, och, om jag inte misstar mig, för en ganska stor del av den västerländska befolkningen som är medveten om andra världskrigets fasor, har orden "aldrig mer" haft en viss betydelse. George Shultz, USA:s f d utrikesminister, uttryckte det så här: "Då vi säger 'Aldrig mer, aldrig mer' vad menar vi? Vad är det som aldrig skall glömmas? Naturligtvis, judarna i Tyskland. Vi vet vad som händer då antisemitismen går ur kontroll. I ett bredare perspektiv menar vi, att konsekvenserna då intoleransens krafter löper amok helt enkelt är outhärdliga." Detta bör störa vår sömn, om nu inte David Owens.

Förintelsens fortsättning

Det räcker emellertid inte att beskriva Owens ställningstagande som obscen. Det är inte mindre än hädelse, ett ord som tyvärr har förlorat mycket av sin kraft i detta hädelsens århundrade. Elie Wiesels ord skulle kanske hjälpa: "Ett nytt försök måste, efter förintelsen, göras för att definiera människans förhållande till G-d och människans förhållande till sig själv. Jag skulle dock poängtera människans förhållande till andra människor. Härigenom skulle hon också ändra sitt förhållande till G-d."

Med andra ord: Sedan förintelsen lämnat ett svart hål där den traditionella teologin hade varit, finns det ett enda sätt

att någorlunda reparera det brutna sambandet mellan människan och G-d. Detta är att se till att förintelsen aldrig upprepas. Att vägra göra det, att acceptera något som helst svepskäl eller någon som helst bortförklaring för handfallenhet inför ondskan, är att fortsätta Hitlers arbete, att döda människor, förvisso, men att också döda G-d. Det är detta som våra diplomater, i Owens anda, gör.

Diplomatins gåva

Enligt en gammal judisk legend var det ett tecken på Herrens kärlek att han skapade människan till sin avbild; och ett ännu större tecken på Herrens kärlek att han gjorde människan medveten om det.

Om man får tillämpa en sådan teologisk insikt på svenska förhållanden, kunde man kanske mutatis mutandis säga så här: Det var ett tecken på Herrens kärlek att han gav vissa människor (den äkta, moraliska) diplomatins gåva; och ett ännu större tecken på Herrens kärlek att han gjorde människan medveten om det.

Hur viktig för mänskligheten är denna gåva och denna medvetenhet? Elie Wiesel har klargjort det: "När, efter hel-

veteskvalen, den fria världens ledare sade 'Vi visste inte', talade de inte sanning. De visste. Andra sade att de visste men var maktlösa. De talade inte heller sanning. De var inte maktlösa. Det klaraste beviset? Raoul Wallenberg."

Skapar olika världar

Mitt i mardrömmen visade Wallenberg att den moraliska länken mellan människor inte irreparabelt hade brutits - och därmed visade han att länken mellan människan och G-d inte heller irreparabelt hade brutits.

Vi bör fundera över vad Wallenberg skulle tycka om Owens "mästerliga inaktivitet", men jag misstänker att vi inte orkar göra det. Klyftan är för stor. De kommer från olika världar, de återspeglar olika världar. Det väsentliga är emellertid att de skapar olika världar.

När allt kommer omkring kan alla frågor beträffande katastrofen i Bosnien således reduceras till en enda, oundviklig och förpliktande: Vilken värld skall vi, och våra barn, leva i: Wallenbergs eller Owens?